

Wandelen van de Kwaremont naar het Kluisbos

Lusvormige landschaps- en boswandeling van de kerk van Kwaremont naar het Kluisbos en terug.

Start en parking: kerk Kwaremont, Kwaremontplein in Kluisbergen

Bereikbaarheid: bushalte Kwaremont Dorp (halte 208418), bus 68 (Ronse) en belbus 470.

Toegankelijkheid: Goede wandelschoenen, deels bospad, mogelijks slijkerig bij regenweer.

Afstand:

- Volledige wandeling: 5,5 km
- Verkorte wandeling: 3 km

Knooppuntenvolgorde: zie wandelkaart Vlaamse Ardennen Schelde

- Volledige wandeling: kerk-69-M4-M5-43-9-52-Z3-Z2-T5-22-21-37-kerk
- Verkorte wandeling: kerk-69-M4-M5-43-37-kerk

Drank- en eetgelegenheid:

- De Zon, Kwaremontplein 8, open do.-vr.-zat. vanaf 16 uur, zondag vanaf 10 uur
- In 't Palet, Kwaremontplein 25, open Vrijdag tot dinsdag vanaf 11u45
- 't Monument, Ommegangstraat 11b, open woensdag tot zondag

Wandelbeschrijving volledige wandeling

Module 1 We starten onze wandeling aan de kerk van Kwaremont (**weetje A**) en stappen in oostelijke richting tot aan het kruispunt met de Oude Kwaremont (knooppunt **69**). We volgen de Schilderstraat richting knooppunt 19. Op deze kasseiweg lopen we over een relatief vlak plateau (**weetje B**). Na ongeveer 500 m (**M4**, 50 m voor huis nummer 3, **weetje C**) nemen we het MTB-paadje naar rechts. Dit wegje loopt dwars door de akker tot aan de Ronse Baan. Aan onze rechterzijde hebben we een zicht op Home Sint-Francisus (**weetje D**). We steken de verkeersweg voorzichtig over en volgen de Knoktstraat tot aan knooppunt **M5**. Op dit pad kijken we al eens rechts achterom om van het zicht op de Scheldevallei te genieten. Aan knooppunt M5 slaan we rechts af naar knooppunt **43**. Aan dit knooppunt staat de Calmont kapel, (**weetje E**) en even verder (richting knooppunt 37) de dreef die toegang geeft naar het 'oude' kasteel van Calmont (**weetje F**).

Module 2 We vervolgen onze weg naar knooppunt **9**. Rechts van ons zien we het kasteeldomein van Calmont (**weetje F**) en 200 m verder, aan het kruispunt met de Drogenbroodstraat, zien we aan onze linkerkant de voormalige herberg met het opschrift 'in de IJzermijn' (**weetje G**). Tegenover

deze herberg staat een hekken dat toegang verleende naar het 'nieuwe' kasteel (**weetje F**). We blijven 100 m verder rechtdoor wandelen tot aan knooppunt **52**, waar we rechts afslaan (richting knooppunt 76). Deze half verharde weg ('Vierschaar') op de heuvelkam van de Kluisberg volgt ook de gewestgrens tussen Vlaanderen en Wallonië. Het is bovendien de waterscheidingslijn tussen het waterbekken van de Ronne (Walonië) en de beken die in Kluisbergen noordwaarts naar de Schelde afwateren.

Even verder hebben we aan onze linkerkant een prachtig panorama op het Waalse landsgedeelte. We kunnen hier evt. pauzeren aan de picknicktafel. Aan onze rechterkant staat een klein

boswachtershuisje (**weetje H**). Onze half verharde wandelweg duikt het Kluisbos in en na ruim één km vinden we aan onze rechterkant een infobord over het Kluisbos (= knooppunt **Z3**). Aan dit bord stappen we het bos in (we verlaten dus de weg naar knooppunt 76). Onderweg zal je in het voorjaar vast de Wilde hyacint tegenkomen (**weetje I**). Na 100 m nemen we het eerste boswegeltje naar rechts. Dit dalend paadje neemt na zo'n 200 m een bocht naar links, vanaf hier ook terug in stijgende lijn. Terug 200 m verder, aan het kruispunt met de

herdenkingspaal van Yvan Billemon, blijven we rechtdoor wandelen. 200 m verder, bij het volgende T-kruispunt van 2 boswegen (= knooppunt **Z2**), slaan we rechts af. Bij het daaropvolgende kruispunt met het metalen hek (= knooppunt **T5**) slaan we opnieuw rechts af. We wandelen nu richting knooppunt 22. We verlaten het bos en hebben nu t.h.v. Pensemont een mooi zicht op Kwaremont. Aan knooppunt **22** slaan we rechts af (→ knooppunt **21**). Aan knooppunt 21 rechtdoor blijven wandelen tot knooppunt **37**. We kiezen nu richting knooppunt 69 en nemen de steile helling langs het kerkbos tot aan de Ronse Baan. Deze steken we voorzichtig over en gaan rechtdoor tot aan de kerk van Kwaremont.

Wandelbeschrijving verkorte wandeling:

Volg eerst de beschrijving van **module 1**. Vervolgens kiezen we aan knooppunt 43 de weg naar knooppunt **37**. Op dit traject hebben we een mooi panorama op Kwaremont. Aan knooppunt 37 slaan we rechts af en volgen de weg naar knooppunt 69 tot aan de kerk.

Weetjes

Weetje A: Kerk van Kwaremont

De kerk van Kwaremont (zie foto) is met zijn vierkante toren een opvallend bouwwerk in dit landschap. Deze toren is een restant van een vroegere kerk, wellicht daterend uit de 14de eeuw, met waarschijnlijk een koor en een voorgevel die aan de Ommegangstraat paalde, waardoor dit gebedshuis W-O gericht was. Er is een serieus niveauverschil tussen de hoger gelegen kerktoren en de lager gelegen Ommegangstraat. Een hoge kerkhofmuur (deels bestaande uit breuksteen en baksteen), gestut

door steunberen, zorgt voor de nodige bescherming. Let op de Muurleeuwenbek die in de voegen groeit. Eind 18de eeuw werd de kerk herbouwd. De toren werd behouden met aanbouw van een koor in zuidelijke richting.

Weetje B: Vierkante berg

Links en rechts van de weg liggen, dankzij de leembodem, vruchtbare akkers. Het dorp Kwaremont is gevestigd aan de rand van het plateau, dat

op ongeveer 90 meter hoogte ligt. Het plateau heeft van bovenaf gezien een min of meer vierkante vorm, wat de naamgeving van het dorp verklaart: vierkante berg.

Weetje C: Molen Te Vaege of Vaetjesmolen

Prentkaart. Verzameling Molenecho's - Ons Molenheem

Prentkaart. Verzameling Ons Molenheem

Achter het huis in de Schilderstraat met huisnummer 3, bijna aan de top van de Oude Kwaremont dus, stond vroeger de 'molen te Vaege' of 'Vaetjesmolen'. Van deze windmolen zijn voor eerst schriftvermeldingen gevonden in de penningkohieren van Gent van 1577 (Een penningkohier is een fiscale bron,

bedoeld om een belasting te heffen; daarin staat o.a. vermeld hoeveel pachtgeld de toenmalige pachter van deze molen jaarlijks aan de eigenaar diende te betalen).

Het was een houten windmolen die aanvankelijk enkel graan vermaalde. In 1851 werd hij na een brand herbouwd tot een houten staakmolen op teerlingen (dit zijn de stenen blokken aan de voet van de molen waarop hij bevestigd is). Vanaf dan kon de molen gebruikt worden om graan te malen en om olie te slaan. Landbouwer Kamiel Van de Wiele kocht de molen in 1877 en hij bleef in handen van deze familie tot de afbraak in 1922.

De molen is te zien op verschillende oude kaarten. Ter illustratie kun je hem vinden op een fragment uit de Vandermaelenkaart van 1850.

Weetje D:

Hier zie je de weg naar Kwaremont 100 jaar geleden en nu.

Deze kaart toont hoe de weg van Ronse naar Kwaremont erbij lag in de periode van de Eerste Wereldoorlog. Wat een schril contrast met de brede, drukke weg die de Ronsebaan geworden is!

Foto: Marcel Vandenhoede-Martin

Weetje E: De Calmontkapel

Dit gebouwtje deed eerst dienst als pomphuisje voor de bewoners van de Knokt, die allemaal huurders waren van de familie Behaghel. Het drinkwater werd vanuit het kasteel aangevoerd. Aan het pompgebouw werd een nis toegevoegd waarin een blauw met wit geschilderd Mariabeeldje werd geplaatst (toevallig ook de kleuren van de familie Behaghel). De steen met de ingekraste naam 'Bert' die bij dit Mariabeeldje ligt werd er door een moeder gelegd, ter nagedachtenis aan haar verongelukte zoon. De pomp verdween na het aanleggen van de waterleiding. Een buurtbewoonster, mevrouw Ranner, richtte het nadien in als een kapel. Daarbij werd de toegangsdeur vervangen door een poortje waar een zon-kruis-hart motief in verwerkt werd. Deze drie symbolen vormen de basis voor het levensmotto 'geloven is houden en dit brengt zon in je leven'. Het motief/hart is ook te vinden in de nis samen met de letters IHS, een afkorting van de naam Jezus in het Grieks.

Weetje F: Het kasteel van Calmont

Het gebied op de Kluisberg waar nu het kasteeldomein van Calmont is gelegen was voor de Franse revolutie een aparte heerlijkheid, de heerlijkheid 'Callenberg' of 'Calmont'. De naam Calmont zou voortkomen van 'Calvo monte' hetgeen zoveel betekent als 'chauve' ofwel 'kalen berg'. Het is een Romaans toponiem dat verwijst naar de vroegere openheid van de heuvel (De Keyzer, 1978). Naast deze heerlijkheid bestond er ook de heerlijkheid Kwaremont-Berchem-Zulzeke, afhankelijk van het leenhof van Berchem, achterleen van het leenhof van het Land tussen Marke en Ronne, kasselrij van het Land van Aalst, dat dan weer tot het graafschap Vlaanderen behoorde. Veel van deze gronden behoorden toe aan de families de Ligne, Van Nassau en de Mérode. Het is van deze laatste, graaf de Mérode, dat jonkheer Jean-Pierre Behaghel een aantal oppervlakten grond op de Kluisberg kocht in het begin van de 19de eeuw. Op één van deze gronden bevond zich een jachtpaviljoen. Jean-Pierre Behaghel verbouwde dit tot een landhuis, dit is het gebouw dat we thans kennen als het 'oude kasteel'. Hij nam er zijn intrek met zijn vrouw en kinderen in 1831.

Naast het oude kasteel kocht Jean-Pierre Behaghel van de familie de Ghellinck ook nog een groot deel van het Kluisbos.

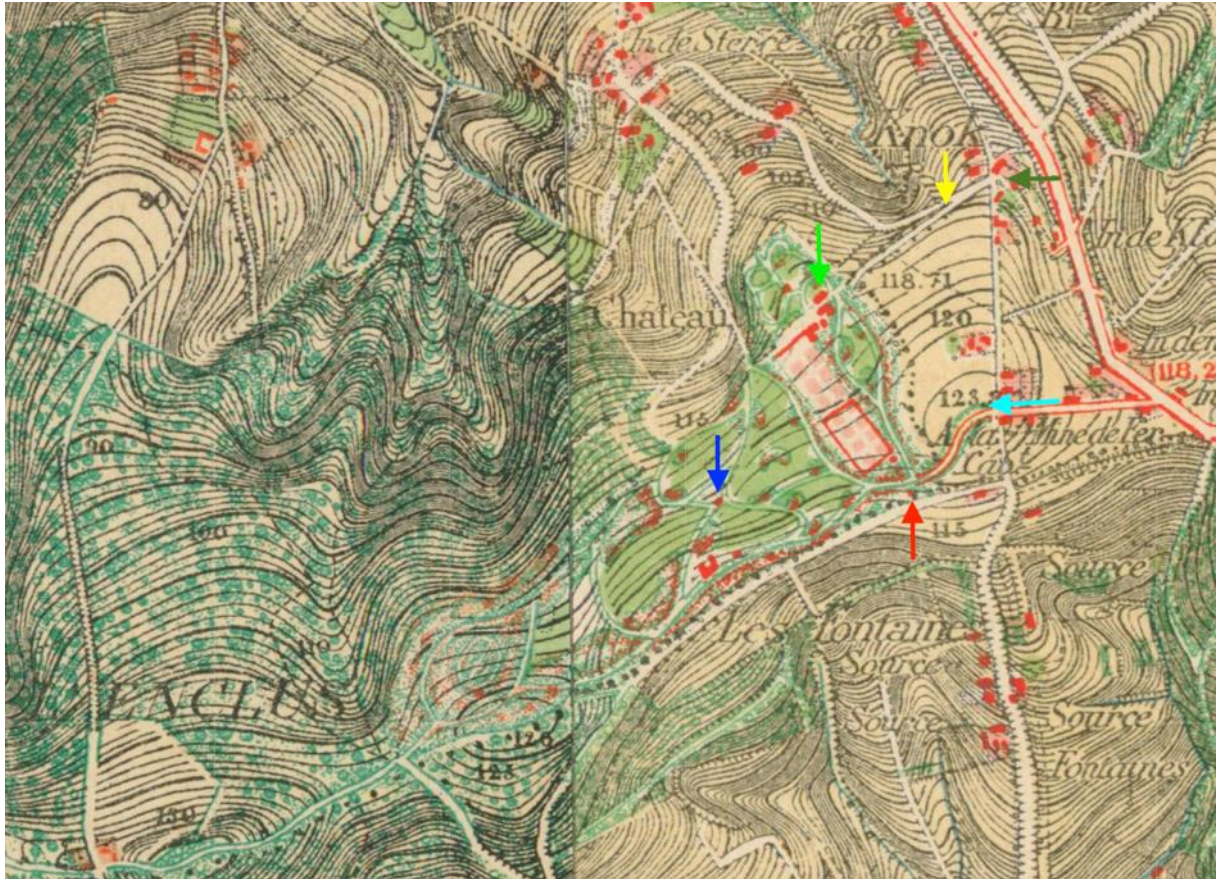
Ruim twintig jaar later werd, een achthonderd meter van het oude kasteel, dieper het bos in, een nieuw kasteel in belvédèrestijl gebouwd. In 1852 werd dit de nieuwe stek van het gezin Behaghel. De voorzijde van het kasteel bood een panoramisch uitzicht op het Waalse landsgedeelte (hetzelfde panorama zie je nu

als je vanaf knooppunt 52 (einde Knoktstraat, begin Vierschaar) naar knooppunt 76 stapt). Vanaf de achterzijde van het nieuwe kasteel hadden de kasteelbewoners dan weer een uitzicht op de Scheldevallei.

De toegang tot het nieuwe kasteel was gelegen in de Knoktstraat, recht tegenover de herberg 'De IJzermijn' (zie weetje G). Achter het hekken leidde een mooie dreef met lindebomen de bezoekers langs de hovenierswoning (weetje H) naar het kasteel. Voor het kasteel verderop in het park waren er twee toegangsmogelijkheden. De voorkant van het kasteel was voorbehouden voor familie en bezoekers. Personeel, hun kinderen en leveranciers dienden de achterkant van het kasteel als toegang te gebruiken, teneinde de rust van de kasteelenaars niet te verstoren. De dreef liep daarna verder het bos in en gaf via een hekken terug aansluiting op de bosweg naar de Kluis (Vierschaar, de weg tussen knooppunt 52 en 76).

Dat de omgeving rond het kasteel een park was (en niet een dicht woud) blijkt uit de topografische kaart van 1873 en uit een tekstfragment van het boek 'De Vlaamsche Ardennen' dat Omer Wattez in 1913 publiceerde: 'Ik was op den weg naar het Kluisbosch. Ik volgde hem tot aan eene herberg De IJzermijn – A la Mine de Fer en linksaf, voorbij de dreef van het kasteel van de baronnes de Crombrugghe, voerde mij de weg naar den ingang van het uitgestrekte woud. ... De weg in 't bos loopt langs het park van hogergenoemd kasteel. Rechts staat het daar in rooden baksteen met zijne torentjes en windijzers op lange draaispillen. Voor de herberg De IJzermijn is de grootste ingang van het kasteel. ... Lang is die haag van het park waarin sparren, larixen, thuya's en andere kegeldragers staan, tussen de parken met rododendrummen en ander versierend heestergewas. Ik ging langs de Spaanse haag, aan wier einde een andere toegang tot het kasteel is, naar de zijde van het bos toe. Eindelijk kwam ik dan in het volle Kluisbos.'

Omer Wattez vermeldt in dit fragment over het kasteel 'de baronnes de Crombrugghe'. Hierbij gaat het over Laure, één van de dochters van J.-P. Behaghel, die door haar huwelijk met baron Alphonse de Crombrugghe de Beaupré zo genoemd werd. Zij bewoonde met haar echtgenoot van 1858 tot haar dood in 1906 het nieuwe kasteel. De wandeling die Omer Wattez beschrijft moet dus voor 1906 plaats hebben gevonden.

Kaartfragment uit de topografische kaart van 1873:

- Blauwe pijl: ligging van het 'nieuwe' kasteel
- Fluogroene pijl: ligging van het 'oude' kasteel
- Lichtblauwe pijl: toegangspoort tot het nieuwe kasteel
- Gele pijl: toegangspoort tot het oude kasteel
- Rode pijl: hovenierswoning, later boswachtershuis

Het 'oude' kasteel bleef vanaf 1852 vermoedelijk tot het jaar 1900 leeg staan. Vanaf 1900 volgde er een kortstondige periode van enkele jaren waarin het oude kasteel door de kleinzoon Gaston Behaghel bewoond werd. Na het overlijden van zijn tante Laure, die tot 1906 het nieuwe kasteel betrok, erfde en verhuisde Gaston naar het nieuwe kasteel. Hij kocht bij het kasteeldomein ook nog bossen aan in de gemeenten Ruien, Russignies, Orroir en Amougies en breidde zo het domein uit tot een geheel van 70 ha park en 350 ha bos.

3 september 1944 staat voor vele oudere bewoners van Kluisbergen wel in het geheugen gegrift. Op die datum werd het nieuwe kasteel nl. onherroepelijk beschadigd. Na het startoffensief van de geallieerden op 6 juni 1944 tijdens WO II, begonnen de Duitsers hun beruchte V1- en V2-bommen in te zetten. Op 15 augustus 1944 vorderden de Duitsers het kasteeldomein op. De familie Behaghel moest uitwijken en vond een toevlucht bij het landbouwersgezin Hubau in het hof Ten Broecke te Zulzeke, één van de pachthoeves van de familie Behaegel. Niemand kon toen vermoeden dat de Duitsers het plan hadden opgevat om op het kasteeldomein een

lanceerplatform voor hun V1-bommen te installeren. Twee weken later, in de nacht van 29 op 30 augustus, arriveerden reeds de eerste V1-bommen. Op zondag 3 september waren de Engelsen

echter al zo dicht genaderd dat de Duitsers genoodzaakt waren zich naar Ronse terug te trekken. Jammer genoeg lieten ze een visitekaartje achter. De V1-bommen werd tot ontploffing gebracht waardoor het nieuwe kasteel verwoest werd. Ook in de wijde omgeving werd door de luchtverplaatsing veel schade aan huizen toegebracht. Na deze dramatische gebeurtenis besloot de familie Behaghel om het oude kasteel op te knappen. In 1949 werd het grondig gerestaureerde kasteel terug bewoond door

André Behaghel en zijn echtgenote Eliane de Broqueville.

Eind 1967 werd 104 ha verkocht aan de toenmalige gemeente Ruien. In de verkoop zaten ook enkele gebouwen (boswachtershuis, La Belle Vue ofwel het huidige Kastanjehof, de Toren en herberg 'Ferme du Christ' - nu de BosbAAR), die naderhand aan particulieren werden doorverkocht. In 1984 verkocht de familie Behaghel opnieuw 41 ha bos, ditmaal aan de Vlaamse Gemeenschap. Twee jaar later verkochten ze nog eens 21 ha bos langs Waalse zijde, op het grondgebied van Amougies, aan de gemeente Mont de L'Enclus.

Weetje G: Herberg 'In de IJzermijn'

Deze herberg was ook eigendom van de familie Behaghel. Je kon hun eigendommen (pachthoeven bijvoorbeeld)

herkennen aan de blauw-met-wit geschilderde luiken. Deze kleuren vind je ook in het wapenschild van de familie (zie figuur hiernaast). Het werd gebouwd in 1860. De naam verwijst

naar het feit dat op de Kluisberg ooit winning van IJzerzandsteen heeft plaats gevonden. Het café had twee afzonderlijke gelagzalen, één voor de Vlamingen met ingang aan de kant van de Drogenbroodstraat, en één voor de Walen aan de Knoktstraat.

Weetje H: Het boswachtershuisje

Voor WO II onderhield de kasteelheer Behaeghel een volledig ommuurde moestuin. Hij had daarvoor een tuinman of 'hovenier' en twee helpers in dienst. De tuinman woonde in de 'hovenierswoning'. Toen de laatste tuinman, Octave Leyman, in 1958 overleed nam de nieuwe boswachter Nicolas Coene zijn intrek in dit huisje. Vandaar de naam 'boswachtershuis'. Deze woning in de stijl van een chalet heeft een mooi uitzicht op het Waalse landsgedeelte.

Weetje I: Wilde hyacint (*Hyacinthoides non-scripta*)

De wilde hyacint tooit elk voorjaar onze beukenbossen in de Vlaamse Ardennen met hun violetblauwe tapijten. Daar zijn de vele klokvormige bloemen die aan elke bloeistengel hangen verantwoordelijk voor. Ze doen denken aan 'blauwe kousjes', vandaar wellicht de volksnaam die aan deze plant wordt gegeven.

Wanneer we die bloemen van dichtbij bekijken, dan merken we dat alle onderdelen violetblauw gekleurd zijn: van de bloemdekbladen, de meeldraden, de bloemsteeltjes tot de steunblaadjes toe. Enkel de helmknoppen (waar het stuifmeel in opgeborgen zit) zijn roomwit gekleurd. Vandaar de Engelse benaming 'bluebell' voor deze plant.

De wilde hyacint kan zich op twee manieren verder verspreiden: door middel van zaden of door de vorming van nevenbollen. De wilde hyacint behoort tot de Leliefamilie en is inderdaad een bolgewas. Elk jaar vormt zich een nevenbol. De groene lijnvormige bladeren, die reeds eind januari schuchter boven de bosbodem komen piepen, zorgen in het voorjaar voor voldoende voedingsstoffen die in deze bol worden opgeslagen. Onthoud dus dat als je op de blaadjes van de wilde hyacinten loopt, ze er niet meer voor kunnen zorgen dat er op die plaats een nieuwe bol voor volgend jaar gemaakt wordt en het een kale plek wordt.

Hommels en zweefvliegen zorgen voor de bestuiving van de bloemen. Uit de eivormige doosvruchten vallen de

zwarte bolronde zaden in hun directe omgeving. De plant verspreidt zich jaarlijks dus maar enkele

centimeters. De zaden kiemen het best in een losse, humusrijke bodem, in de herfst wanneer een warmere periode (minstens 20°C) gevolgd wordt door een koelere periode (ongeveer 10°C). Door tussen de bloemen te lopen verdicht je de bodem en maak je het de zaadjes onmogelijk om te kiemen en voor jonge hyacinten te zorgen. Een wilde hyacint begint pas te bloeien vanaf haar vijfde levensjaar! Grote temperatuurschommelingen tussen zomer en winter kan deze plant moeilijk verdragen. Vandaar dat ze enkel voorkomt in gebieden met een gematigd zeeklimaat (zie verspreidingskaart).

Bronnen

- 1) 'Gluren bij de Bueren': 3-delige artikelreeks over het kasteel Calmont en de familie Behaghel, heemkundig tijdschrift 'Erfdeel Kluisbergen', 2015-2 en 2016-1 en 2016-2.
Auteur: Joëlle Lemoine. Vlot leesbare bijdrage voor wie meer over de historiek van dit domein en hun bewoners wil te weten komen.
- 2) Flora van de Vlaamse Ardennen, regionale plantenatlas Schelde-Leie 1972-2002.
Auteurs: Karel De Waele, Paul Haustraete, Xavier Coppens. Fotografie: Gerard Mornie.
- 3) Nederlandse oecologische flora, wilde planten en hun relaties, deel 4.
- 4) Over straten en pleinen. Een zicht op Kluisbergen vroeger en nu. Een uitgave van Erfdeel Kluisbergen.
- 5) Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 15n3. Inventaris van het cultuurbezit in België
- 6) <https://play.osm.be/historischekaart.html#11/50.8398/4.4247/osmroads-basemap1873>
- 7) <http://www.molenechos.org/verdwenen/>
- 8) https://www.google.com/search?q=verspreidingskaart+wilde+hyacint+in+Belgie&source=Inms&tbm=isch&sa=X&ved=oahUKEwjZosLxqPfAhWKLVAKHf6jACIQ_AUIDigB&biw=1918&bih=959#imgsrc=ZfsyLkFTYe12aM:

Filip Keirse, januari 2019